

अवधी सज्जा आली हाता ।

नाम याचा खेचरी दाता ॥

आणि मग याच सद्गुरुविषयी नामदेव आपली श्रद्धा जशी प्रकट करतात तसाच गाढ विश्वासही प्रकट करतात.

सद्गुरुचे पायी देहासि अर्पिता ।

ताळ्काळ मुक्तता हाता येते ॥

माया देऊनिया ब्रह्म घ्यावे हाती ।

ऐशा गुरुप्रति का भजाना ॥

नामा म्हणजे गुरुपायी लाभ आहे ।

मोक्ष तोही पाहे दास होतो ॥

संत ज्ञानदेवांनी उभारलेल्या देवालयास संत एकनाथांनी आपल्या भागवताचा खांब देऊन त्या मंदिराची शोभा वृद्धीगत केली.

संत एकनाथांचे गुरु म्हणजे श्री. जनार्दन स्वामी. ते देवगिरीचे किल्लेदार होते. त्यांचे गुरु म्हणजे साक्षात त्रिगुणी, त्रिगुणात्मक, त्रिमुर्ती दत्त महाराज. जनार्दन स्वामींना अनेकदा श्री दत्ताचे दर्शन झाले होते आणि त्याचमुळे त्यांनी आपला कृपाहस्त संत एकनाथांचे शिरी ठेऊन त्यांना संपन्न केले होते.

नाथांना आपल्या गुरुविषयी आदर, प्रेम होतेच शिवाय त्यांची त्यांच्या गुरुपाशी असलेली निष्ठाही अविचल अशी होती. जनार्दन स्वामींनी नाथांना सर्वगुणसंपन्न केले. म्हणूनच त्यांचे विषयीचा आदर व्यक्त करण्यासाठी नाथ आपल्या प्रत्येक अखेरच्यी ओवी लिहीताना ‘एका जनार्दनी’ ही बिरुदावली लावताना दिसतात.

आपल्या ग्रंथाचे मंगलाचरणातच ते गुरुविषयीचा आदर प्रेमभावना प्रकट करताना म्हणतात—

ओम नमो सद्गुरु निर्गुणा । पार नाही तंव गुणा ।

बसोनि माझिया रसना । हरिगुणा वर्णवी ॥

तुमचा प्रसाद जाहलिया पूर्ण । हरिगुण वर्णीन मी जाण ।

एका वंदितसे चरण । सद्गुरुचे आदरे ॥

नाथांनी वर्णिलेला गुरुमहिमा असाच सुंदर आणि लोभस आहे. गुरुभक्तींनी ओथंबलेल्या त्यांच्या अभंगातील ओव्या वाचल्या की नाथांना वाटत असलेला सद्गुरुविषयीचा आदर नकळत जाणवतो. अशा या नाथांना गुरुनाम जप सुद्धा तारक वाटतो.

“गुरुहाती असे सर्व त्याचे काम ।

दासामुखी नाम गुरु गुरु ॥

गुरु गुरु जप अज्ञान नाशक ।

भवसिंधू तारक गुरु नाम ॥

गुरुनामास आणिक नाही मंत्र ।

सांगताती शास्त्रे, महानुभव ॥”

अशा या सद्गुरुपायी आपले चित एकवटले, स्थीर झाले की सान्या सुखाची खाण आपणास प्राप्त होते. मोक्षपद मिळते.

सद्गुरुपायी ज्याचे चित स्थिर झाले।

तयासी जोडले मोक्षपद ॥

ज्ञानराजांनी गायिलेली गुरुस्तुती जशी विलोभनीय आहे तशीच नाथांनी केलेली ही गुरुपुजा सुंदर, मोहक आणि संजिवक आहे.

संत तुकाराम म्हणजे ज्ञानराजांनी उभारलेल्या मंदिराचा कळस. संत तुकारामांना स्वप्रात येऊन गुरुने उपदेश केला अप्रिं ‘रामकृष्णाहरी’ हा मंत्र दिला. त्यांचे नाव बाजाजी चैतन्य होते.

संत तुकाराम हे संत बहिणाबाईचे गुरु. बहिणाबाईस ही तुकारामांनी स्वप्रात दर्शन दिले.

बहिणाबाईनी आपल्या अभंगातून आदिनाथापासून ज्ञानेश्वरापर्यंत आलेल्या गुरुपरंपरेचे वर्णन केले आहे. याच गुरुपरंपरेविषयी बहिणाई आदराने म्हणतात —

“गुरु परंपरा आम्हा चैतन्य वली।

तयाचे स्मरणे आम्हां वैकुंठ वली ॥

नमस्कार हा तया साष्टांग माझा ।

ओवाळू जीवे साधु चैतन्य राजा ॥ ।

बहिणी म्हणे मुक्त आम्ही सद्गुरुचे ध्याने ।

प्रेमे भक्ती भावे जया वोवाळू प्राणे ॥ ”

संत कबीरांचे गुरु रामानंद स्वामी कबीरांनी सुद्धा आपल्या मधूर शब्दात गुरुची महती गायिली आहे. कबीरांच्या रचनेतील तालमाधूर्य मोहून टाकणारे आहे.

गुरु हाच मार्ग दाखवणारा त्राता आहे. त्याचे शिवाय अन्य कोणीही हा भवसागर तारू शकणार नाही. असा विश्वास संत कबीर व्यक्त करतात.

गुरु बिन कौन बतावे बाट ॥ थृ ॥

बडा बिकट यम घाट

गुरु बिन कौन बतावे बाट ॥ १ ॥

अशा या गुरुजवळ सान्या विश्वाचा खजिना आहे. ज्याला जे पाहिजे ते मागावे. इच्छापूर्ती गुरुकृपने होऊ शकेल फक्त गुरुची कृपादृष्टी तेवढी लाभावयास हवी.

“दाता गुरु बिन कोई नहीं ।

जग मांगन हारा हो ।

तिन लोकके उपर थारा

सबके और फिरतारा हो ।

क्या राजा का छत्रपती

सब हाथ पसारा हो । ”

अशा या दात्याजवळ आपण आपली इच्छा प्रकट करावी आणि गुरुने शिष्यावर कृपादृष्टी फिरवावी या सारखे अन्य सुख ते कोणते?

अशी ही गुरुपरंपरा प्रत्यक्ष आदिनाथापासून सुरु होऊन संतापर्यंत पोहचलेली.

सामान्य माणसालाच नव्हे तर ईश्वराला सुद्धा गुरुची गरज पडली होती. विष्णुनी, राम, कृष्ण अवतारात सुद्धा गुरु केलेले आढळून येतात.

समर्थ साईनाथ देखिल सदगुरुचे स्थान त्यांच्या भक्तांना दाखवीत असत. यातून याच गुरुपरंपरेचे संक्रमण चालत आलेले दिसून येते. तीच परंपरा अजूनही आहे. आज अनेक भक्तांना साईमाऊली ही सदगुरुवत वाटते. अनेक भक्तगण गुरुपौर्णिमेच्या मंगलदिनी साईदैवतेचे पूजन अर्चन करून तिच्यावरील आपली भक्ती प्रकट करीत असतात.

अशी ही साईमाऊलीला जर श्रद्धेची सुमने अर्पण करून भावभक्तींचा नैवेद्य दाखविलात तरीही ती आपल्या भक्तांवर कृपेचा हस्त ठेवण्यास सदैव तत्पर असते आणि आपल्या भक्तांना-जरी हे शरीर गेलो मी टाकून।

तरी मी धावेन भक्तांसाठी ॥

या वचनातून दिलासा देत असते. या साईनाथाला तुमच्या सदगुरुला श्रद्धाभक्तीची गुरुदक्षिणा अर्पण केलीत तरी साईनाथ खचितच संतुष्ट होतील. आपल्या शांत, सतेज नेत्रांमधून कृपेचा वर्षाव करतील.

अशा या माझ्या तुमच्या सकलजनांना सदगुरुनाथ असलेल्या साईमाऊली चरणी मी माझी शब्द सुमनांची ओंजळ रिती करून श्रद्धाभक्तीपूर्वक सादर वंदन करतो.

श्रद्धायुक्त भक्ती

सबूरी सांगाती ।

अर्पिता ही गुरुदक्षिणा

मिळे भक्ता मुक्ती ॥ ।

साई शिल्पकार

साई नव युगाचा शिल्पकार

साई कली युगाचा साक्षातकार

साई आधुनिक कृष्ण अवतार

साई सर्वांचा मोठा आधार

साईचा खुला सर्वाना दरबार

साई सर्वाना देती पुकार

उठा धीर धरा असा करीती ललकार

सर्व देवाची लेकरे करीती झँकार

साई नव युगाचा ओंकार

— श्री. प्रमोद बी. रायसोनी

१६४ समर्थ नगर, औरंगाबाद

जा शिरडीला जा

भक्तगणांनो शिर्डी जाऊन
चला गाऊ साईरामायण ॥१॥

अवताराची तिथं समाप्ती
देहरूप श्री साई जाती
सदा तयांची येई प्रचीती
साईभक्तिने भरता कणकण ॥२॥

ते सर्वांचे बाबा आई
अगणित त्यांची प्रभुपृण्याई
कृष्ण द्वारिका मशीद माई
तिथे बैसले श्री प्रभुसाई
करूनी पाषाणा सिंहासन ॥३॥

जरि मी गेलो देश टाकुन
येईन भक्तांसाठी धावुन
तुम्ही पाहता माझ्या प्रत मी
पाहिन तुमच्याकडे नेहमी
अशा आशिषा घ्यावे ऐकून ॥४॥

श्री साईच्या समाधीतुनी
अस्थि तयांच्या बोलती अजुनी
ठेवा माथा साईचरणी
समाधीवरी तन्य होऊनी
श्रवण करावे हे संभाषण ॥५॥

असा व्यग्र की निज संसारी
साईनाम घ्या नित्य अंतरी
कुठेही असा कसेही असा
असोत हृदयी साईपद ठसा
साईप्रभुचे अखंड चिंतन ॥६॥

दो पैशांची अल्पदक्षिणा
मागे आपुला साईराणा
नको प्रतिष्ठा नको बहाणा
नजराणा द्या साई चरणा
शळा सबुरी करा समर्पण ॥७॥

— डॉ. एम.जी. दिक्षित
१२०६/३२-ओ शिरोळे रोड,
शिवाजी नगर, पुणे-४

नियम श्रद्धेचे - शिर्डी दर्शनाचे

शिर्डी माझे एक, श्रद्धेचे मंदिर
देव तो सुंदर, भासे सान्यांसाठी
कुणाहि भक्तांनी, चढावी पायरी
मात्र भाव तो अंतरी, ठेवुनिया —
दर्शन घेण्या तेथे, आहे एक रित
ल्यांतच दडले हित, भाविकांचे
श्रद्धेने हे, अवश्य पाळा नियम
देवा करा प्रणाम, क्रमाक्रमाने —
लिंब-वृक्षाखाली, आहे गुरुस्थान
प्रथम त्यास वंदन, करू या
हे बाबांच्या गुरुंचे, पवित्र स्थान

धूप जाळण्याचा मान, घेऊ या —
चला मग पुढे, द्वारकामाईत
बाबांचा येथे, नित्य होता सहवास
अखंड धूनीसंगे बसले, येथेच जेवण
येथेच निर्वाण, झाले देवाजीचे —
यानंतर आता, जावू समाधि-मंदिर
देव तो अंतरी, साठवाया
येथेच देव, समाधिस्थ आहे
चमत्कार त्याचा पाहे, जीवनात!

— श्री. भालचंद्र केशव गंदे
ठाणे

शिरडी वृत्त

माहे मे ८६

या महिन्यात साईभक्तांची गर्दी पुष्कळ प्रमाणात होती. काही कलाकारांनी श्रीच्या पुढे हजेरी दिली ती खालीलप्रमाणे —

कीर्तन :— १) श्री. मधुकर गणेश सूर्यवंशी, संस्थान गवई यांची कीर्तने एकादशी व महत्वाचे दिवशी झाली. २) ह.भ.प. सौ. मंजुश्री खाडीलकर, पुणे. ३) ह.भ.प. तुकारामबुवा परदेशी, शिरडी.

प्रवचन :— १) ह.भ.प. विष्णू बाळाजी शिंदे, शिरापूर पाठर्डी. २) ह.भ.प. लक्ष्मण महाराज वाकचोरे, शिरडी. ३) ह.भ.प. विश्वनाथ महाराज. मु.पी. सुराळे.

भजन, गायन, वादन, नृत्य इ. — १) कु. मल्लिका, हैदराबाद २) श्री.टी. यादगिरी, हैदराबाद ३) श्री. अब्दुल रहीम, मच्छलीपटण ४) शिवराम बुवा वरळीकर, मुंबई ५) श्री. एकनाथ शिवराम वरळीकर ६) श्री. तुकाराम महादेव पैठणकर, पुणे ७) श्री. भास्करराव अमेंबल, पुढुरपारथी ८) श्री. किशोर अमेंबल ९) श्री. जयंत गांजावाला १०) डॉ. पी. नागेश्वर राव, विजयवाडा ११) सौ. सुप्रिया सुभाष देसाई, डोंबिवली १२) श्री. एम.के. सक्सेना, दिल्ली १३) श्रीमती वेदावनी, चैतन्यपुरी १४) श्री. दामोदर जगजीवन शहा, मु. चिखली १५) गीता शहा १६) जयराम हरी, रायडरवेल (आफ्रिका), १७) श्रीमती कांताकुमारी, दिल्ली १८) श्री. साईबाबा मिशन, ओंगल १९) श्रीकांत वामन खाडीलकर, पुणे २०) श्री. नटराज खाडीलकर २१) कु. आयुता खाडीलकर २२) श्री. मुकुंद गोविंद झांबरे, गांवभाग २३) श्री. के. हरीबाबू, नेल्लोर २४) श्री. के. रामखामी, बंगलोर २५) श्री. पांडुरंग पुरुषोत्तम जोशी, खालहेर २६) श्री. राधाकिसन संत, येवला २७) श्री. अरुण रघुनाथ संत २८) श्री. रघुनंदन राधाकिसन संत २९) श्री. पांडुरंग नारायण कुलकर्णी, सोलापूर ३०) श्री. आर. प्रताप राजू, पापगडा ३१) श्री. पन्नालाल जैन, गुरुसराय ३२) श्रीमती वत्सलाबाई अय्यर, मुंबई ३३) श्री. रमेश बेगरूर, पुणे ३४) श्रीमती नटेश्वरी गुप्ता, हैदराबाद ३५) श्री. बाबूराव उप्पलवार, देगलूर.

हवापाणी :— शिरडी येथील हवापाणी उत्तम असून रोगराई काही नाही. पहाटे हवा आल्हाददायक असते.

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडी
श्री साईबाबा संस्थान प्रकाशित पुस्तकांची यादी

अनु. पुस्तकाचे नाव	भाषा	किमत	पैकिंग व पोस्टेज
१. श्री साई चरित्र	मराठी	३४-५०	६-००
२. —"—	इंग्रजी	२०-००	४-२५
३. —"—	हिन्दी	१६-००	४-२५
४. —"—	कन्नड	१०-००	४-००
५. —"—	तेलगू	१४-५०	५-२५
६. —"—	तामील	१२-००	४-५०
७. —"—	सिंधी	२२-००	४-५०
८. गुजराथी पोथी	गुजराथी	३१-००	६-००
९. श्री साईलिलामृत	मराठी	७-५०	४-००
१०. —"—	गुजराथी	४-२५	४-००
११. अवतार व कार्य	मराठी	६-५०	४-००
१२. स्तवन मजिरी	मराठी	०-३०	३-५०
१३. —"—	गुजराथी	०-३०	३-५०
१४. सगूणोपासना	मराठी	०-७०	३-५०
१५. चार अध्याय	मराठी	१-२५	३-५०
१६. सगूणोपासना	सिंधी	१-२५	३-५०
१७. सचित्र साईबाबा	इंग्रजी	३-४०	३-५०
१८. मुलांचे साईबाबा	मराठी	१-५०	३-५०
१९. —"—	इंग्रजी	२-००	३-५०
२०. —"—	तेलगू	२-५०	३-५०
२१. —"—	गुजराथी	१-५०	३-५०
२२. गाईड टू होली शिरडी	इंग्रजी	१-५०	३-५०
२३. —"—	मराठी	१-५०	३-५०
२४. —"—	गुजराथी	१-५०	३-५०
२५. तेलगु पुजाविधी	तेलगू	—	—
२६. रुद्राध्याय	मराठी	०-९०	३-५०
२७. साईबाबा ऑफ शिरडी बाय प्रधान	इंग्रजी	३-००	३-५०
२८. साईबाबा ऑफ शिरडी बाय. पी. भरुचा	इंग्रजी	६-५०	४-००

श्री साईबाबा संस्थान शिरडी

फोटोंची यादी

अनु. फोटोचे नांव	साईज	किमत	पोस्टेज व पैकिंग
१. आशिर्वाद फोटो	१४" x २०"	१-८५	३-५०
२. —"—	१०" x १४"	१-१५	३-५०
३. —"—	१०" x १२"	१-५०	३-५०
४. —"—	७" x २०"	०-६०	३-५०
५. —"—	५½" x ६½"	०-३५	३-५०
६. —"—	४" x ५"	०-३०	३-५०
७. —"—	२" x ३"	०-२०	३-५०
८. दगडावर बसलेले साईबाबा (रंगीत)	१४" x २०"	१-८५	३-५०
९. " " (काळापांढरा)	१४" x २०"	०-८५	३-५०
१०. दगडावर बसलेले साईबाबा (रंगीत)	३½" x ५½"	०-६०	३-५०
११. द्वारका मार्ई (रंगीत)	१७" x २२"	५-७५	३-५०
१२. —"—	१४" x २०"	१-६०	३-५०
१३. —"—	१०" x १४"	१-२५	३-५०
१४. समाधी फोटो	१३" x ९"	१-१५	३-५०
१५. —"—	८" x ६"	०-७५	३-५०
१६. —"—	४" x २½"	०-९०	३-५०
१७. कॅमेरा फोटो (रंगीत)	९" x १२"	१-६५	३-५०
१८. ऑफसेट फोटो	९" x १३"	१-५०	३-५०
१९. —"—	५" x ७"	०-४०	३-५०
२०. दगडावर बसलेले बाबा (निळा)	९" x १२"	०-७५	३-५०
२१. मूर्ती फोटो (बस्ट)	३¾" x ४½"	०-३५	३-५०

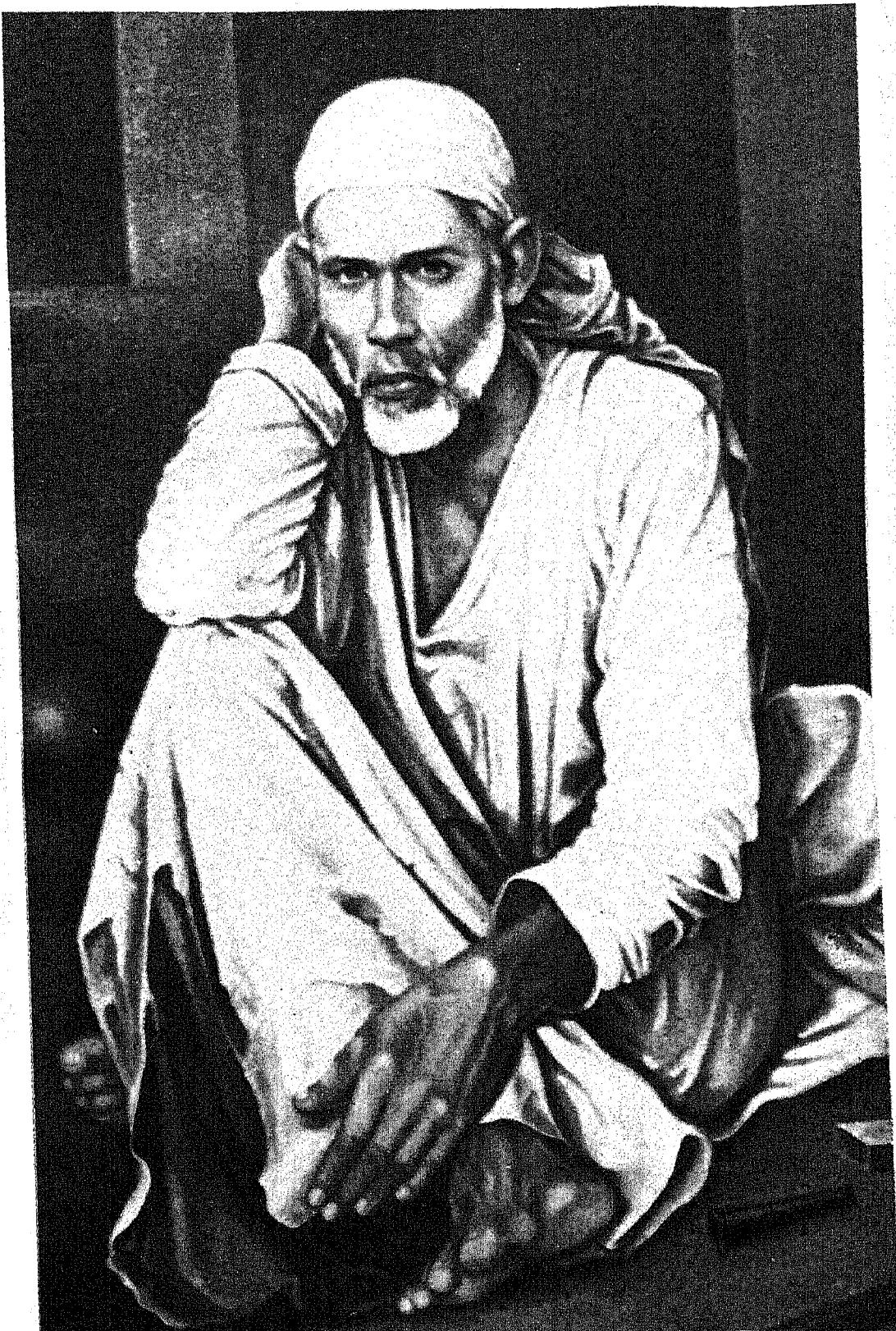
श्री. रा. द. बने, संपादक यांनी श्री साईबाबा संस्थान, साईनिकेतन, द०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई - ४०० ०१४, यांचे करिता गिता ऑफसेट, बी-२३, रॉयल इंडस्ट्रियल इस्टेट, नायगाव क्रॉस रोड, वडाळा, मुंबई - ४०० ०३१ येथे छापून प्रकाशित केले.

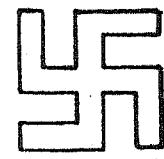
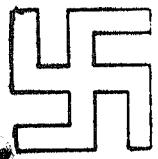
अॉगस्ट १९८६] [किंमत १ रुपय

श्री

श्री साईबाबा

श्रीसाईबाबा संस्थान, शिरडीचे अधिकृत मासिक

श्रीसाईलीला
ऑगस्ट १९८६

श्री साईलीला

श्रीसाईबाबा संस्थान.
शिरडीचे अधिकृत मासिक

संपादक

श्री. रा. द. बने
कार्यकारी अधिकारी श्रीसाईबाबा संस्थान शिरडी

: कार्यकारी संपादक :

प्रा. सौ. इंदिरा खेर
एम.ए. पी.एच.डी.
(इंग्रजी आवृत्ति)

श्री. सदानन्द चेंदवणकर
(मराठी आवृत्ति)

वर्ष ६५ वे]

किमत एक रुपया
दूरध्वनी: ४१२ २५ ६१

[अंक ५ वा

: कार्यालय :

"साईनिकेतन", प्लॉट नं ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई-४०० ०१४.

वार्षिक वर्गणी रु. १०/- (ट.ख. सह) किरकोळ अंक १ रु. फक्त.

श्री साईबाबांच्या संदेशाचा जगभर प्रसार करणे हे
श्री साईलीलाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.

श्री साई वाक्सुधा

साधूंचे व्हावे संरक्षण ।
असाधूंचे समूळ निर्दलण ।
एतदर्थंचि ईश्वरावतरण ।
संत हे विलक्षण यापरते ॥ ४ ॥

साधु असाधु संतांसमान ।
एक मोठा एक ऊन ।
हे जाणेना जयांचे मन ।
समसमान उभयां जे ॥ ५ ॥

ईश्वराहूनि संत मोठे ।
असाधूंसी आधी लाविती वाटे ।
मन जयांचे तिळतिळ तुटे ।
प्रेम दाटे दीनार्थ ॥ ६ ॥

भव सागराचे हे अगस्ति ।
अज्ञानतमाचे हे गमस्ति ।
परमात्म्याची एथेंच वस्ती ।
वस्तुतः हे तदभिन्न ॥ ७ ॥

ऐशातील हा साई माझा ।
अवतरला भक्तकाजा ।
मूर्तिमंत ज्ञानराजा ।
कैवल्य तेजाधिष्ठित ॥ ८ ॥

— श्री साई सच्चरित् अध्याय १० वा

सुविचार

औषधे नित्येद विष्णुजेनेच जनार्दनम् ।
शयने पद्मनाभं च विवाहे च प्रजापतिम् ॥
युद्धे चक्रधरं देवं प्रवासे च त्रिविक्तमम् ।
नारायणं तनुत्यागे श्रीधरं प्रियसङ्घम्ये ॥

★

औषध सेवन करताना विष्णूंचे, जेवणाचे वेळी जनार्दनाचे, निद्रेच्या समयी पद्मनाभाचे आणि विवाह प्रसंगी प्रजापती विष्णूंचे स्मरण करावे. तसेच युद्धात चक्रधर विष्णूंचे, प्रवासात त्रिविक्रमाचे, शरीर त्याग करताना नारायणाचे व प्रिय व्यक्तीच्या भेटसमयी श्रीधराचे चिंतन करावे.

या मासिकात प्रकाशित इालेल्या
लेखातील मतांशी संपादक
सहमत आहेतच असे नाही.

श्री साईलीला — ऑगस्ट १९८६

अनुक्रमणिका

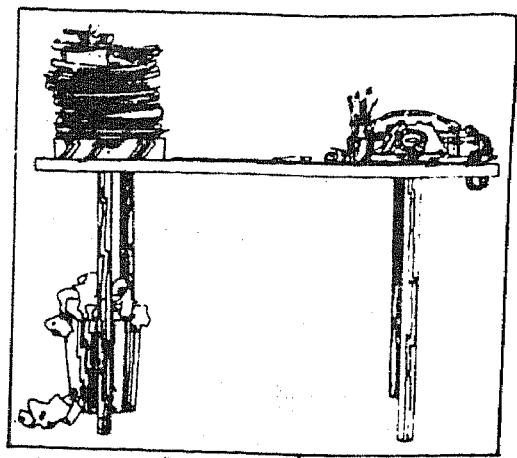
क्रमांक	लेख-कविता शिर्षक	लेखक-कवि नाव	पृष्ठ क्रमांक
१	संपादकीय	—	४
२	संतांची सुवचने	— सौ. नीता जाधव	५
३	आत्मदर्शन म्हणजे अध्यात्मिक सिंधुतील बिंदू	— डॉ. रा.सी. कापडी	७
४	श्री साई गायत्री मंत्र	— डॉ. अ.का. पाठक	११
५	श्रद्धा आणि सबूरी	— प्रा. गिरीश जोशी	१४
६	श्रीबाबांचा लाडका सूरदास	— सौ. उषा अधिकारी	१८
७	बाबांची वीट	— डॉ. सुमन खानवीलकर	२०
८	श्री गुरुपुजा	— शालिनी देसाई	२३
९	श्री साईनाथांची शिरडी	— श्री.सुधाकर एम्. चव्हाण	३४
१०	देवास जागृत करा	— प्रा. र.श्री. पुजारी	३६
११	साई महिमा	— सौ. वसुधा गानू	३८
१२	श्री साईनाथांचा शरणार्थी (१५)	— श्री. विश्वास खेर	३९
१३	साक्षात्कारी स्वप्ने	— श्रीमती ताराबाई मांजरेकर	४२
१४	आरती श्री साईची	— डॉ. सुनंदा कुलकर्णी	४३
१५	खापडे यांची शिरडी दैनंदिनी	— साईनंद	४४
१६	साईभक्त श्री. नानासाहेब चांदोरकर	—	४७
१७	संत सावतामाळी बाल साई भक्तांसाठी	—	५६
१८	साईनाम ते गावे	— श्री. गजानन कुळकर्णी	५९
१९	नमस्कार साष्टांग श्री साईबाबा	— श्री. जनार्दन बांदेकर	६०
२०	सर्वज्ञ, सर्वसाक्षी श्री साईबाबा!	— श्री. मधुसूदन अंबाडे	६१
२१	शिरडी वृत्त	—	६४

प्रार्थनेचा महिमा

संपादकीय

साईभक्तानों तुम्ही साईदेवाची पूजा-अर्चापाठ नित्यनेमाने करीत असणार. काही भक्त तर बाबांना नैवेद्य ठेवल्याशिवाय तोंडात पाणीही घेत नाहीत. काहीच्या घरी गुरुवारी किंवा उत्सवप्रसंगी चार मंडळी जमून पूजा-प्रार्थना-आरती करण्याचा परिपाठ आहे. आपल्या दैनंदिन जीवनात आपण या ना त्या रूपात आपल्या इष्ट देव-देवतेची प्रार्थना करतो. त्यामध्ये प्रामुख्याने संकट निवारण हाच हेतु असतो. परमेश्वराने आपल्याला सुखी

व समृद्ध ठेवावे हीच प्रार्थना करणाऱ्यांची सदिच्छा असते. काहीजण प्रार्थनेकडे धार्मिक जीवन मार्गाचे एक अंग म्हणून पहातात, तर काही जण आपण आपल्या गरजांची परमेश्वराला आठवण करून द्यावी व त्याचे लक्ष आपल्याकडे वेधावे म्हणूनही प्रार्थना करतात. काही जण तर परमेश्वराची गैरमर्जी ओढवून घेऊ नये ते सूज माणसास तरी परवडणारे नाही, त्यापेक्षा परमेश्वराचे मर्जीमध्ये राहिलेले बरे अशा मतलबातून तडजोड वृत्तीतून प्रार्थनेकडे बघतात. यापेक्षाही आणखीन एक प्रकारचा समज करून घेणारे काही महाभाग आहेत. त्यांचे असे म्हणणे की एकदा परमेश्वराची प्रार्थना आटोपली की त्याबरोबर मागील काल पर्यंत केलेली सर्व ती पापे नष्ट झाली. नव्या प्रार्थनेनंतर आपण पुन्हा नवीन पापे करण्यास मोकळे झालो. जसे गंगेत स्नान करणारे महाभाग समजातात आपली सर्व आतापर्यंतची पापे डुबकी मारल्याबरोबर नष्ट झाली आता गंगा स्नान केल्यावर पुन्हा नव्याने पापकृत्ये करण्यास आपण मोकळे झालो आहेत अगदी तसेच. जुन्या पापांचा आपल्यावर आता कोणताच परिणाम होणार नाही. थोडक्यात सांगायचे म्हणजे आपण प्रार्थना आटोपण्याचे कर्तव्य केलेले आहे आता सलकर्मासाठी आपल्याला प्रेरणा व सद्बुद्धी देण्याचे परमेश्वराचेच कर्तव्य नाही का असा त्यांचा सवाल. पण या सर्वाहून एक छोटासाच असा वर्ग आहे की त्यांना परमेश्वराची प्रार्थना करण्यातच रस आहे, आवड आहे.

प्रत्येक धर्मात परमेश्वराची प्रार्थना आहेच आहे. मग तो धर्म पौर्वात्य असो वा पाश्चिमात्य असो. प्रार्थनेचे सामर्थ्य किती आहे हे समजावून सांगणारी पुस्तकेही प्रत्येक धर्मात आहेत. पण भक्तांनो, प्रार्थनेने परमेश्वराची मदत माणणाऱ्या अशा मोठ्या वगाची तक्रार आहे की त्यांच्या प्रार्थनेस परमेश्वरी प्रतिसाद मिळत नाही. या उलट सुलट मनप्रवाहाहामुळे सर्वसामान्य माणूस गोंधळून जातो त्याचा निश्चय होत नाही, तो ढळतो.

पण प्रार्थनेचे महत्व खरोखरच जाणणाऱ्यांची अशी श्रद्धा आहे की प्रार्थनेमुळे आपला त्या सर्वश्रेष्ठ अशा परमेश्वर शक्तीशी संपर्क पोहोचतो, व तो आपल्याला जे वांछिलेले

असते ते तृप्त करण्याची कृपा करते.

काही जणांचा पवित्रा बचावात्मक असतो. त्यात ते परमेश्वराला आपल्या प्रेमाची खाही त्याला देतात व म्हणून आपल्या छोट्याशा विनंतीची कदर करण्याचा मोबदला मागतात. या सौदेबाजी वृत्तीने काहीही उपयोग होत नाही. कारण खव्या प्रेमाचा सौदा व व्यापार होऊच शकत नाही. काही भक्तांची मखलाशी उदारतेच्या बुरखाखाली दडलेली असते. अखिल मानव जातीच्या कल्याणाची त्यात प्रार्थना असते. प्रत्येकाने चांगले असावे, पहावे, कार्य करावे इत्यादी. अर्थात् हे आदर्श आहे यात शंकाच नाही. पण ही अशी प्रार्थना कोठपर्यंत? आपले स्वतःचे क्षेम कुशल ठीक आहे तो पर्यंत. पण आपले क्वचित दुर्दैव सुरु झाले, आजारण आले, संकटे कोसळली तर हे विशाल हृदय विदीर्ण होते. थोडक्यात पहिल्या प्रार्थनेतील सर्व आर्तता, कळकळ आटून गेलेली असते.

भक्तांनो, आपण प्रार्थना कां करतो? परमेश्वर ही एक शक्ती या जगात आहे. ती सर्व शक्तिमान आहे. त्या शक्तीची कृपा आपल्यावर व्हावी. परमेश्वर उदारधि आहे तो आपली चिंता वाहतो म्हणूनच. या विचारांच्या पार्श्वभूमीकेमुळेच आपण प्रार्थना चिंता करतो. त्याचेशी प्रार्थनेच्या माध्यमातून संपर्क साधण्याचा प्रयत्न करतो. पण हा संपर्क साधण्याच्या पाठीमागे निष्ठा व कळकळ हवीच हवी हे कधीही विसरू नका.

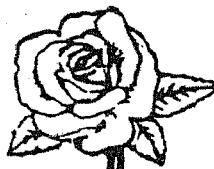
इस्लाम मध्ये पाच वेळा प्रार्थनेच्या वेळा सांगितल्या आहेत. तर हिंदू धर्मात त्रिकाळ संध्येचे प्रयोजन आहे. इतर धर्मात निदान दोनदा-सांजसकाळ प्रार्थनेचे महत्व विषद केलेले आहे. प्रार्थनेच्या या शुभवेळी प्रार्थना करणाऱ्याने आपल्या अंतःकरणाची कवाडे उघडी करून परमेश्वराने त्यात प्रवेश करण्याकरिता आवाहन करायचे, व ती गोष्ट म्हणजे प्रार्थना. प्रार्थना करण्याकरिता शब्द व जुळणी आपणच ज्याने त्यानेच करावयाची असते. प्रार्थना करताना एकचित्तता हवीच हवी.

आंग्ल कवी टेनिसनने या प्रार्थना संबंधात म्हटले आहे की, माणसातील देव व देवातील माणूस ज्या उदात्त क्षणी एकरूप होतात तो क्षण म्हणजे प्रार्थना.

परमपूज्य महात्मा गांधीजी प्रार्थनेच्या संदर्भात म्हणत, “प्रार्थना हे माझ्या जीविताचे व श्रमाचे साफल्य नसून तो त्याचा पाया आहे. मी अन्नावाचून पुष्कळ दिवस राहू शकतो. पण प्रार्थनेवाचून माझा एकही दिवस गेलेला नाही.”

असो, पेटणारी एक मेणबत्ती असंख्य मेणबत्या पेटवू शकते व प्रकाशाचा झगगमगाट करू शकते. परमेश्वर भक्तीचे, प्रार्थनेचे तसेच आहे. ईश कृपेने ज्याला भक्तिज्ञानाचा लाभ झालेला आहे. प्रार्थनेचे मर्म ज्याला कळले आहे. त्याने हे मर्म न समजलेल्यांना समजावून देण्यात आपले परम पवित्र कर्तव्य आहे हे जाणून ते आचरणात आणण्याचे ठरविले तर श्री साईबाबांच्या तत्वज्ञानाचे पालन केल्यासारखे होणार आहे हे कार्य जो करील त्यावर श्री साईनाथ अक्षरशः प्रसन्न होत रहातील यात शंकाच नको. मात्र हे पवित्र कार्य करीत असतांना दुसऱ्याच्या श्रमाचे, बुद्धिचे, धनाचे अगर भावनेचे कोणत्याही प्रकारे अपहरण होता कामा नये. तरच हे पवित्र कार्य बजावले असे होणार आहे —

।देव सर्वांठायी वसे । परि न दिसे अभाविकां ॥
 ।जळी स्थळी तो पाषाणी भरला । रिता ठाव न कोठे उरला ॥
 ।जिकडे पहावे तिकडे देव । अभाविकां दिसे वाव ॥
 ।एका जनार्दनी नाही भाव । तंव तया न दिसे देव ॥

संतांची सुवचने

संग्राहिका

— सौ. नीता उल्हास जाधव
सरेकर आळी, महाड.

परमपूज्य गोंदबलकर महाराजांनी लोकांना नामरूपी ईश्वराची भक्ती करण्याचा मार्ग दाखविला. त्यांनी लोकांना सांगितलेली कांही सुवचने —

- १) भगवंताच्या नामाशिवाय मला कांही कळत नाही असे ज्याला कळले त्याला सर्व कांही कळले.
- २) प्रपंचाची आवड असू नये. पण प्रपंचातील कर्तव्याची आवड असावी. देहाने ते कर्तव्य करावे आणि मनाने मात्र स्वस्वरूपी अनुसंधान ठेवावे.
- ३) भगवंताच्या देखत आपल्याला करायला लाज वाटणार नाही अशीच कृती आपण नेहमी करावी व नेहमी त्याचे स्मरण ठेवावे.
- ४) जो नामात राहिला त्याचा वासनाक्षय झाला आणि जेथे वासना संपली तेथे भगवंताची कृपा झाली.
- ५) देहाने नुसते तीर्थस्नान, पूजापाठ वर्गैर करून परमार्थ घडत नाही, आपली वृत्ती भगवंताच्या ठिकाणी चिकटली पाहिजे.
- ६) भगवंताकडे आपण एकच मागावे की, भगवंता, प्रारब्धाने आलेले भोग येवू दे. पण त्यामध्ये तुझा विसर पढू देवू नकोस.
- ७) प्रारब्धाने आलेले भोग भोगावेच लागतात पण भगवंताचा पाठिबा ज्याला आहे तो मागेपुढे सोईनी भोग भोगू शकतो.
- ८) कर्तव्याची जाणीव व भगवंताचे अखंड अनुसंधान हेच सर्व पोथ्यांचे सार आहे.
- ९) झाडाच्या मुळांना पाणी घातले की त्याच्या सर्व भागांना ते पोचते. तसे भगवंताचा विसर न पढू दिला तर सर्व कांही व्यवस्थित होते.
- १०) भगवंताचे अनुसंधान आणि अखंड नामस्मरण या शिवाय दुसरी कोणतीही गोष्ट प्रिय नाही. म्हणून आपल्या हृदयामध्ये अखंड नामाची ज्योत तेवत ठेवा.

आत्मदर्शन म्हणजे आध्यात्मिक सिंधुतील बिंदू

डॉ. रा. सी. कापडी
एम. बी. बी. एस्.
राजारामपुरी, कोल्हापूर

तद्विद्धि प्राणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया।

उपदेक्षंति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्वं दर्शनः (अ. ४-३४)

वरील उपदेशात सांगितल्याप्रमाणे आत्मसाक्षात्कारी लोक ज्ञानाचा उपदेश करतात. ज्ञानाचा म्हणजे आत्मज्ञानाचा उपदेश करतात.

पण ही शेवटची पायरी आहे. त्याच्या अगोदर साधकाला आत्मदर्शन व्हायला पाहिजे. आत्मदर्शन आणि आत्मसाक्षात्कार या दोन शब्दात फरक आहे. आत्मसाक्षात्कार व्हायला फार सायास पडतात. संतांचे दर्शन घेऊन, त्यांना नमस्कार करून, त्यांना प्रश्न विचारून त्यांची सेवा करून, जेव्हा साधक गुरुच्या कसोटीला उतरतात, तेव्हा गुरु भक्तावर प्रसन्न होऊन त्यांना आत्मसाक्षात्कारी बनवितात. या क्रियेला शक्तिपात म्हणतात. सर्व संतांची म्हणजे सदगुरुची शक्तिपात करण्याची क्रिया सारखी नसते. कोणी स्पर्श करून, कोणी मस्तकावर वरदहस्त ठेवून, कोणी दृष्टीक्षेपाने, कोणी स्वप्रात येऊन शक्तिपात करतात. रामकृष्ण परमहंसांनी स्वामी विवेकानंदाला नुसत्या स्पशनि शक्तिपात केला. सिद्धरूपानी परमपूज्य माताजी कलावती देवीला वरदहस्त ठेवून काही प्रहर समाधी अवस्थेत ठेविले. तुकाराम महाराजांना स्वप्रावस्थेत गुरुच्या सदुपदेश झाला.

सदगुरुच्या कृपेने आत्मसाक्षात्कारी झालेले महात्मे पूर्वजन्मीच्या पुण्याइने तात्काळ त्या अवस्थेत पोहचतात. जमीन तयार झालेली होती. बी पेरण्याचा अवकाश, पर्जन्याच्या नुसत्या शिडकाव्याने रोप दिसायला लागते. गुरुच्या स्पर्शाचे नुसते निमित्त ठरते. पण असे लोक विरळा!

शिर्डीच्या साईबाबांना एका भक्ताने विचारले, आत्मज्ञान म्हणजे काय? लगेच त्याला उत्तर मिळाले, “मी देह नसून हृदयस्थ परमेश्वर आहे. त्याचे ज्ञान होणे म्हणजेच आत्मज्ञान.”

हुबळीच्या सिद्धारूढांना एका शिष्याने “तुम्ही हृदयस्थ परमेश्वर म्हणजे, आत्मा असे वारंवार सांगता. पण तो कोणाला दिसत नाही. “देव कसा कोठे आहे, हे ठाऊक न तुला मला।” असे एक कवी म्हणतो, तरी कृपया त्याची प्रचिती तुम्ही आम्हाला करून दिलीत, तर आमचे समाधान होईल.”

सिद्धारूढ म्हणाले, “तुमचे वडील तुम्ही पाहिले आहेत काय?” “होय” “तुमचे आजोबा” “होय” तुमचे “पणजोबा” “नाही”. “मग ते होते हे कशावरून समजतां?” “वडीलांच्या सांगी वरून” “मग वडीलांच्या शब्दावर तुम्ही विश्वास ठेवता ना?” “होय” तशी आध्यात्मिक मागणी वाटचाल सुरु झाल्यावर कोणावर तरी श्रद्धा ठेवली पाहिजे. तुमच्या अंगावर आताच गार वाच्याची झुळूक लागली. अंग थरारले. ते कशाने विचारले असता? तुम्ही काय सांगाल? “वाच्याने” वारा तुम्ही पाहिला आहे काय? “नाही”

असे असून सुद्धा तुम्ही वाच्यावर विश्वास ठेवता ना? मग साधुसंत सांगतील त्यावर विश्वास ठेवायला नको का? सद्गुरुच्या शब्दावर श्रद्धा ठेवून तुम्हाला वाट पहावयासच पाहिजे. लगेच निर्णायिक उत्तर मिळणार नाही. शिर्डीच्या साईबाबांची “श्रद्धा” आणि सबूरी हे दोन शब्द वेद वाक्याप्रमाणे प्रसिद्ध आहेत.

“श्रद्धा” म्हणजे विश्वास आणि “सबूरी” म्हणजे वाट पहाणे. एकदम उतावीळ न होणे. श्रद्धा हा दोन अक्षरी शब्द आहे पण त्याचे सामर्थ्य महान आहे. चार वेदांची सुद्धा अशी महान वाक्ये आहेत. अयमाया ब्रह्म! (अर्थवेद), प्रज्ञान्मानंद ब्रह्म (ऋग्वेद), अहं ब्रह्मासि (यजुर्वेद), तत्त्वमसि (सामवेद)

वरील महावाक्यावर आपण हिंदु लोक श्रद्धेने विश्वास ठेवतो. तसेच आत्मा म्हणजे चैतन्य. सर्व प्राणीमात्राची हालचाल ज्याने होते ते चैतन्य!

या आत्म्याची म्हणजे चैतन्याची ओळख करून घ्या — घ्यायला सद्गुरुला शरण गेले पाहिजे. सद्गुरुच्या कसोटीला तो पूर्णपणे उतरला पाहिजे. पूर्व पुण्याईचे गाठोडे बरोबर आणलेले असेल तर ह्या गोष्टी चटकन घडून येतात. नाहीतर अपार कष्ट पडतात.

जे ज्ञानाचा कुरुण, सेवा हा दार वंटा।

तो स्वाधीन करी सुभरा ओळंगोनी। (ज्ञानेश्वरी)

सद्गुरु ज्ञानाचे माहेर-घर आहे. सेवाधर्म हा त्या घराचा उंबरठा आहे. तो सेवाधमनि तू आपल्या स्वाधीन करून घे.

सेवा कशी करायची हे पण ज्ञानोबाराय माझलीने सांगितले आहे.

तनु मनु जिवे चरणाशी लागावें।

अगर्वता करावें हास्य सकळ

सातारा जिल्ह्यातील ब्रह्मचैतन्य महाराज म्हणजेच गोंदवलेकर महाराज यांनी अगदी लहान वयात आपल्या गुरुची तुकामाईची सेवा कशी केली हे पहाणे मनावर ठसणारी गोष्ट आहे. एकदा तुकामाईने गोंदवलेकरांना रानात लाकडे जमा करण्याच्या निमित्ताबरोबर घेतले. जाता जाता वाटेवर एक वडाचा ब्रंचड वृक्ष आढळला. त्यावर चढून वडाची पाने काढण्यास गुरुनी सांगितले. शिष्याने वर चढून शेकडो पाने खाली टाकली. पानांच्या देठातून चीक टपटप गळू लागला. ते पाहून गुरु म्हणाले “अरे! हे काय केलेस तो वृक्ष रडत आहे. ती सगळी पाने गोळा कर आणि होती तशी पूर्ववत चिकटून लाव. शिष्याने हूं की चूं न करता ती सर्व पाने गोळा केली आणि पूर्ववत चिकटून लावली. आश्वर्य असे की ती पाने जागच्या जागी इतकी बेमालूम चिकटली की ती तोडलेली होती हे सुद्धा कोणाला कळणार नाही.

या एकाच गोष्टीवरून दोन गोष्टी घडून आल्या. शिष्य गुरुच्या परीक्षेला उतरला आणि शिष्याला गुरुबद्दल आदर द्विगुणीत झाला. अगर्वता दास्य कसें करायचे हे कळून येईल.

आत्म्याची ओळख ज्ञानोबा रायाने हरीपाठ अभंग मध्ये पूर्णपणे करून दिली आहे.

समबुद्धि घेतां समान श्रीहरी ।
रामदमावरी हरी आला ॥
सर्वाधरी राम देहादेही एक ।
सूर्य प्रकाशक सहस्र रशमी ॥

व्यापक दृष्टीने पहाता सर्व प्राणीमात्रात आत्मा म्हणजे ईश्वराचा अंश एकच आहे. अनेक घट पाण्याने भरून दोन प्रहरी उन्हात ठेविले, तर सूर्याचे पडलेले प्रतिविंब एकच आहे असे दिसून येईल. तसे देहादेही म्हणजे सर्व प्राण्यांच्या देहात चैतन्य म्हणजे आत्मा एकच आहे. रामदमावरी हरी झाला. सर्व मनोंद्रिये आणि कर्मेंद्रिय यावर जर जय मिळविला तर तो मानव प्रत्यक्ष परमेश्वराच्या रूपात दिसेल.

देहादेही एक यावर भाष्य करताना साईबाबांनी

आलौपम्येन सर्वत्र समं पश्यति योऽर्जुन ।

सुखं वा यदिवा दुःखं स योगी परमोमतः (गीता ६/३२)

या गीतावचनावर प्रात्यक्षिक करून दाखविले.

साईबाबांच्या दरबारात ‘लक्ष्मीबाई’ या नावाची बाई अकस्मात आली. तिच्याकडे पाहून बाबा म्हणाले “लक्ष्मी! मला भूक लागली आहे. हे शब्द बाबांच्या तोंडून बाहेर पडताच लक्ष्मीबाई म्हणाली” थांबा बाबा! आताच भाकन्या भाजून आणते. थोड्याच वेळात बाई ताज्या भाकन्या भाजून वर झुणका ठेवून आली. ताट बाबांच्या पुढे ठेविले. बाबांच्या पायाशी एक कुत्रा भुकेने निपचित पडलेला होता. त्याच्यापुढे ते भरलेले ताट साईबाबांनी सरकविले. त्या कुत्र्याने ताटातील वस्तुवर अधाशाप्रमाणे यथेच्छ भूक भागविली. हे कृत्य पाहून लक्ष्मी म्हणाली — “बाबा! हे काय केलेत? एक चत्कोर तुकडा तरी घ्यायचा होता?” ती कष्टी झालेली पाहून बाबा म्हणाले “लक्ष्मी तू कष्टी होऊ नको. त्या कुत्र्याची आणि माझी भूक एकच आहे. तो संतुष्ट झालेला पाहून मला समाधान झाले. माझी भूक शमली.” सुख|दुःख भूक तहान मानवाप्रमाणे सर्व प्राण्यांना सारखीच लागते.

बरील विवेचनावरून आत्मा देहादेही आहे हे सिद्ध झाले. परंतु त्याचे दर्शन कसे घडावे?

मुंबई येथील जोगेश्वरीच्या गणेशपुरी आश्रमातील स्वामी मुक्तानंद हे ध्यान समाधीत गेल्यावर त्यांना जे आत्मदर्शन होई त्याचे वर्णन त्यांनी चित्तशक्ती विलास या पुस्तकात खालील प्रमाणे केले आहे त्यावरून आपणास कांही बोध होतो काय ते पाहू.

ध्यान करतां करतां नासाग्री किंवा दोन श्रूकटीच्या मध्ये चित्र स्थीर होताच अनेक रंगाची वलये दिसतात. अगदी बाहेरील वलय रक्तवर्णाचे असून ते बरेच विस्तृत असते. त्याला त्यांनी रक्तेश्वरी हे नाव दिलेले दिसते. हे वलय स्थूल देहाचे प्रतीक आहे. त्याच्या आत श्वेतेश्वरी (श्वेत रंगाचे) वलय दिसते. ते सूक्ष्म देहाचे प्रतीक होय. त्याच्या आत कृष्णेश्वरी (कारण देहाचे प्रतीक), नंतर पितेश्वरी, निलेश्वरी (महाकारण) अशी आत आत वलये दिसतात. निलेश्वरीच्या आत मधोमध अगदी लहान, तिळा एवढा नील “बिंदू किंवा ज्योतीबिंदू दिसतो.” हा बिंदू सुखातीला क्षणात दिसतो, क्षणात नाहीसा होतो. तुकाराम महाराजांनी खालील अभंगात ‘हरीहराच्या मूर्तीं। बिंबल्यात येती जाती’ असे म्हटले आहे.

तिळा एवढे बांधिले घर। आंत राहे विश्वंभर ॥१॥
 तिळा इतके बिंदुले। तेणे त्रिभुवन कोंदाटले ॥२॥
 हरीहराच्या मूर्तीं। बिंबल्यांत येती जाती ॥३॥
 तुका म्हणे हे बिंदुले। तेणे त्रिभुवन कोंदाटले ॥४॥

ज्ञानदेव माऊलीने निल बिंदू बदल म्हटले आहे —

डोऱ्याची पहा डोळा। शून्याचा शेवट ॥
 नील बिंदु नीट नीट लखलखती ॥१॥
 विसावे नाले, पातले चैतन्य तेथे।
 पाहे पहा निरूते। अनुभवे ॥२॥
 पार्वती लागी आदीनाथ दानिले।
 ज्ञानदेवा फावले निवृती कृपा ॥३॥

अर्थ — आपल्या नयनाचाही नयन जेथे शून्याचा शेवट होतो तोच निलबिंदू। तेथे चैत्यनाला विश्रांती मिळते. नीलबिंदू! हेच चैतन्य आत्म्याचे परमस्थान आहे. अनुभवलेले हे गुप्त रहस्य शंकराने पार्वतीला सांगितले आहे ज्ञानोबाराय माऊली म्हणते सद्गुरु निवृती नाथाच्या कृपेने मी ते पाहिले.

ज्ञानदेवाला सुद्धा गुरुच्या कृपेशिवाय ते दिसले नाही. म्हणून गुरुकृपा होईपर्यंत हरीहराच्या मूर्तीं बिंबल्यात येती जाती. हे रहाट गाडगे मानवाला गुरुकृपा होईपर्यंत अनेक जन्म असेच चालणार आहे.

शिर्डीच्या परमपूज्य साईबाबानी

तद्विद्धि प्रणिपातेन परि प्रश्नेन सेवया। (अ. ४/३४)

या श्लोकावर ज्ञानावर आलेले भाष्य केल्याप्रमाणे अज्ञानाचे टरफल झाडून टाकल्याशिवाय अंतरात्माच्याची ओळख पटणार नाही. याच्यावर

द्वैताची झाडणी। गुरुवीण ज्ञान। तथा कैचे कीर्तन।

घडेल नामी। (हरीपाठ अभंग)

आत्मज्ञान झाल्यावर ज्ञानी लोकांना आत्मसाक्षात्कारी लोकांना सर्वज्ञान करतल आमलका प्रमाणे सहज साध्य होते.

साईबाबा कलीयुगातील अवतारच असल्यामुळे ते 'एकेन ज्ञानेन सर्वदा विज्ञान भवति' असे आहेत.

त्यांचा उपदेश न्यायरत्न दाभोलकरांच्या सच्चरित या ग्रंथात भरगच्च भरलेला आहे. त्यातील दररोज एक तरी अध्याय निदान कांही ओव्या वाचण्याचा परिपाठ ठेवावा.

जयासि वाटे सुखाचे असावे।

तेणे आत्मरूप ओळखावे।

स्वजनही सगळे त्यागावे। दुःखमूळ जे ॥

सद्गुरुशी शरण जावे।

आपले मूळरूप ओळखावे।

आनंद साम्राज्यपदी वसावे। हाचि परमार्थ ॥

श्री साई-गायत्री मंत्र

— डॉ. अ. का. पाठक
पाठक निवास, गोरेगाव, मुंबई

श्री गायत्री-मंत्र हा विश्वातील सर्व मंत्रांचा चक्रवर्ती सम्प्राट आहे. सर्व मंत्रांत गायत्री मंत्राचा प्रथम क्रमांक आहे. आर्याच्या देव-देवतांमध्ये सूर्याला महत्वाचे स्थान आहे. जीव सृष्टीच्या दृष्टीकोनातून सूर्याचे स्थान प्रथम क्रमांकाचे आहे. सर्वश्रेष्ठ पुरुष ऋषी, मुनी, ब्राह्मण वर्गारे सर्व आर्य श्री सूर्यास स्नानानंतर प्रथम अर्ध्य देतात सूर्य नसेल तर जगात जीव सृष्टी निर्माणच होणार नाही. जीवसृष्टी नसेल तर मानवाची निर्मिती होऊ शकणार नाही. आर्याना विज्ञान अवगत होते. ज्ञात होते. सुविद्य, सुसंस्कृत आर्यानी सूर्य देवतेस प्राधान्य दिले. आजही सकाळी उठून प्रथम सूर्याचे दर्शन व हाताचे दर्शन घेऊन सुसंस्कृत भारतीय दिनचर्येची सुरवात करतो, व प्रार्थना करतो.

करग्रे वसते लक्ष्मी

करमध्ये सरस्वती

करमूले तु गोविंदम्

प्रभाते कर दर्शनम् ॥

'कर' म्हणजे सूर्य व 'कर' म्हणजे हात असे दोन्ही अर्थ या प्रार्थनेत मान्य केले आहेत. सूर्याचे अत्यावश्यक महत्व ओळखून आर्यानी गायत्री मंत्राची रचना केली आहे. श्रेष्ठ आर्य, महर्षि विश्वामित्रांनी गायत्री मंत्राची रचना केली आहे. प्रती सृष्टी निर्माण करण्याची क्षमता असलेल्या विश्वामित्रांनी गायत्री मंत्राची रचना केली आहे.

महर्षी विश्वामित्रांनी ब्रह्मर्षी वशिष्ठांनी सरतेशेवटी ब्रह्मर्षीची उपाधी प्रदान केली. जगामध्ये देवर्षी नारद, ब्रह्मर्षी वशिष्ठ तद्वत् महर्षी विश्वामित्र सुप्रसिद्ध आहेत. विश्वामित्र क्षत्रिय होते. आर्याचे सर्वात मोठे चक्रवर्ती सम्प्राट राजे होते. प्रखर बुद्धीमान व असामान्य शूर होते. त्यांना ज्ञान, विज्ञान व आत्मज्ञानाची गोडी लागली. त्यांनी गज्यपदाचा त्याग केला व तपश्चर्येस सुरवात केली. प्रती सृष्टी निर्माण केली. महर्षीपद प्राप्त केले. तथापि आर्यश्रेष्ठ व ऋषीश्रेष्ठ विश्वामित्रास' ऋषी समुदाय ब्रह्मर्षी पद प्रदान करण्यास तयार झाले नाहीत.

ब्रह्मर्षि वशिष्ठांनी श्रीरामास सर्व ज्ञान, विद्या, कला, शिकवित्या. त्यामध्ये सुप्रसिद्ध 'योगवाशिष्ठ'ही शिकविले. पण अनार्य चक्रवर्ती शिवभक्त रावणास जिंकण्याचे सामर्थ्य श्रीरामात निर्माण होणे आवश्यक होते. धनुर्विद्या पारंगत व आत्मज्ञानी होऊन पूर्ण मानवत्व श्रीरामात जागृत करणे अत्यावश्यक होते. यास्तव श्रीरामाची विश्वामित्राने मागणी केली. सर्वज्ञान, १४ विद्या, ६४ कला, विज्ञान, आत्मज्ञान देऊन श्रीरामास पूर्ण मानवत्व तथा देवत्व निर्माण करण्याची किमया विश्वामित्राने केली. ब्रह्मर्षीपद श्रीरामास पूर्णत्व देण्यासाठी विश्वामित्राने श्री गायत्री मंत्राची निर्मिती केली. श्रीरामांना पूर्णत्व प्राप्त झाले. पण विश्वामित्रास ब्रह्मर्षी पद प्राप्त झाले नाही. यास्तव संतप्त विश्वामित्राने गायत्री मंत्रास शाप दिला.

गायत्री मंत्र निर्माण करून विश्वामित्राने प्रती सृष्टी निर्माण केली. ब्रह्मदेवास ते आव्हान वाटले. ब्रह्मदेव गायत्री मंत्राचा द्रेष करू लागले. त्यांनी गायत्री मंत्राला शाप दिला. आणि वशिष्ठांना वाटले की आता विश्वामित्र आपल्यापेक्षा वरचंठ होतील. गायत्री मंत्राच्या सामर्थ्यने विश्वामित्र सर्वश्रेष्ठ होतील. विश्वामित्र क्षत्रिय आहेत. ते ब्राह्मण नाहीत विश्वामित्र आपल्यापेक्षा श्रेष्ठ होतील. तेंव्हा गायत्री मंत्राचे सामर्थ्य कमी केले पाहिजे. यास्तव वशिष्ठांनी गायत्री मंत्राला शाप दिला. अशा तळेने गायत्री मंत्रास विश्वामित्र, ब्रह्मदेव तथा वशिष्ठांनी शाप दिले आहेत.

३० सत्यं सत्यतोकं पुरुषं । एवं ब्रह्मशापं द्विमुक्ता भव ॥

३० स्वं स्वलोकं पुरुषं । त्वं वसिष्ठं शापं द्विमुक्ता भव ॥

३० गायत्रीत्रयं तर्पयामि । त्वं विश्वामित्रं शापां द्विमुक्ता भवं ॥

गायत्री मंत्र पठणापूर्वी गायत्री मंत्राच्या तीन शापांतून मंत्रास मुक्त करावे लागते. शापमुक्ती नंतर गायत्री मंत्राचा जप केल्यास शक्ति, सामर्थ्य, सिद्धी, प्राप्त होते गायत्री मंत्र हा शास्त्रशुद्ध मंत्रराज आहे. त्याचे पठणही शास्त्रशुद्धतेने करावे लागते.

माझ्यामते ब्रह्मदेव, वशिष्ठ व विश्वामित्रांनी मूळ गायत्री मंत्राचे सामर्थ्य वाढविण्यासाठी व मंत्रास शुद्ध करण्यासाठी योग्य सुधारणा केल्या असाव्यात. त्यांनी मूळ गायत्री मंत्राची टीका करून त्यात सुधारणा केल्या असाव्यात. सरते शेवटी विश्वामित्रांनी टीका ऐकल्यावर स्वतः तप-साधनेने गायत्री मंत्रास सुधारणा केली आहे. थोरामोळयांची मनेही मोठी असतात. आपण पुराणात वाचतो की रागाच्या भरात शाप देतात व काही कालानंतर विनंती केल्यावर उःशाप दिला जातो. त्याप्रमाणे ह्या श्रेष्ठ तपस्व्यांनी रागाने टीका केली व मग सुधारणा सुचविल्या असाव्यात. मग सुधारित, शुद्ध गायत्री मंत्राची निर्मिती करून विश्वामित्राने तप-साधना वाढविली आणि ब्रह्मर्षी पद प्राप्त केले. महर्षि विश्वामित्रांची सर्वश्रेष्ठ निर्मिती गायत्री मंत्र आहे. हा पहा श्री गायत्री मंत्र —

३० भुर्भवः स्वः (मंत्रारंभी १ वेळा म्हणावे)

३० तत्सर्वितुवरेण्यं । भगो देवस्य धीमहि ।

धियो योनः प्रचोदयात् ॥

अर्थ — जो सूर्य आमच्या बुद्धिला प्रेरणा देतो त्याच्या सर्वश्रेष्ठ तेजाची आम्ही उपासना करतो.

३० भूः, ३० भवः, ३० स्वः, ३० महः, ३० जनः, ३० तपः, ३० सत्यम् या सात व्या हती आहेत. त्या फक्त एक वेळ गायत्री मंत्रापूर्वी प्राणायामाच्या वेळी म्हणतात. '३० भुर्भवः स्वः' या व्याहती गायत्री मंत्राच्या जपाच्या आरंभी म्हणतात. मग मंत्राचा जप करतात. गायत्री मंत्राची अक्षरे २४ आहेत. बारा दुणे चोबीस होतात. २४ अक्षरांचा मंत्र तयार करण्यात विज्ञान व गणित शास्त्राचा संबंध असावा. प्रत्येक शास्त्राचा उपयोग करून मंत्र शास्त्रशुद्ध करण्यात आला आहे. गायत्री मंत्रराज सामर्थ्यशाली आहेच त्याशिवाय हा मंत्र हजारो वर्षे लोकमताच्या शिखरावर आहे. यास्तव तपस्वी तथा सामर्थ्यशाली भक्तांनी आपल्या लाडक्या देवदेवतांचे गायत्री मंत्र निर्माण केले आहेत. हे देव देवतांचे गायत्री मंत्र जनतेस सुप्रसिद्ध झाले आहेत.

श्री गायत्री मंत्रानंतर विविध देव देवतांचे गायत्री मंत्र निर्माण झाले. त्यापैकी काही मंत्र वाचकांच्या माहितीसाठी येथे सादर करतो. सर्वप्रथम श्री गणेशाचा गायत्री मंत्र सादर करतो कारण प्रथम श्री गणपतीचे पूजन करण्याचा परिपाठ भारतात आहे —

३० ओकदंताय विद्धहे ।

वक्रतुंडाय धीमहि ।

तत्रो दन्तो प्रचोदयात् ॥

३० नारायणाय विद्धहे ।

वासुदेवाय धीमहि ।

तत्रो विष्णुः प्रचोदयात् ॥

३० देव्यै ब्रह्मण्यै विद्धहे ।

महाशवत्यैच धीमहि ।

तत्रो लक्ष्मी प्रचोदयात् ॥

३० दिंगंबराय विद्धहे ।

अवधूताय धीमहि ।

तत्रो दत्त प्रचोदयात् ॥

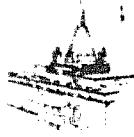
वरील विविध गायत्री मंत्र अभ्यासिल्यावर खालील (१) गायत्री मंत्र २४ अक्षरांचा असावा (२) प्रथम पंक्ती शेवटी विद्धहे आणि द्वितीय पंक्ती शेवटी 'धीमही' शब्द अत्यावश्यक आहेत. (३) तिसऱ्या पंक्तीत सुरवातीला 'तत्रो' व शेवटी 'प्रचोदयात्' शब्द आवश्यक आहेत. (४) प्रत्येक पंक्तीत ८ अक्षरे व अशा ३ पंक्ती असाव्यात. (५) प्रत्येक पंक्तीत आराध्य दैवताचे नाव असावे.

जसे (i) दिंगंबर, अवधूत, दत्त

(ii) नारायण, वासुदेव, विष्णु

हे पाच नियम लक्षात घेऊन जी व्यक्ती साधक, तपस्वी, आत्मज्ञानी तथा साईभक्त आहे अशी श्रेष्ठ व्यक्ति श्री साई गायत्री मंत्र निर्माण करू शकेल व त्या गायत्री मंत्राची साधना सफल होईल. त्याचप्रमाणे त्या साई गायत्री मंत्रावर टीका करण्याचा अधिकार वशिष्ठ, ब्रह्मदेवाप्रमाणे ज्ञानी व्यक्तीस रहातो. त्या टीकेनुसार श्री साई गायत्री मंत्रात सुधारणा यथायोग्य रित्या करावी. गायत्री मंत्र हा शास्त्रशुद्ध मंत्र आहे. हे माझे नम्र विवेचन अपूर्ण असू शकते त्यावर जाणकारांनी आपले भाष्य जरूर व्यक्त करावे.

२, ३ फेब्रुवारी, १९८६ रोजी लेखक कवी सम्मेलनात अनेक विद्वान साईभक्त लेखक कवींच्या बरोबर चर्चा करण्याची संधी मिळाली. त्यावेळी श्री साईबाबा संस्थानच्या कार्यालयाचे ज्येष्ठ अधिक्षक श्री. पाठक म्हणाले की श्री साईलीला मासिकात श्री साई-गायत्री मंत्र पूर्वीच प्रसिद्ध झाला आहे. काही साई भक्तांनी ही माहिती सल्य असल्याचे सांगितले व खाली श्री साई-गायत्री मंत्र नमूद केलेला सांगितला —

३० श्री साईनाथाय विद्यहे ।

गुरुदेवाय धीमहि ।

तत्रो साई प्रचोदयात ॥

साई भक्त लेखक-कर्वीच्या बरोबर चर्चा केल्यावर खालील श्री साई-गायत्री मंत्र निर्माण झाला —

३० श्री साईरामाय विद्यहे ।

साईरामाय धीमहि ।

तत्रो साई प्रचोदयात ॥

सम्मेलन प्रसंगी चक्रमुद्रित प्रती खाजगीरित्या वाटल्या गेल्या त्यामध्ये खालील मंत्र नमूद केला होता.

३० श्रद्धासबूरी विद्यहे ।

द्वारकामाई धीमहि ।

तत्रो साई प्रचोदयात ॥

मी वर नप्रपणे ५ मुद्दे कस लावण्यासाठी सुचविले आहेत. पण श्री साई गायत्री मंत्र निवडण्याचे व निर्माण करण्याचे कार्य श्रेष्ठ, तपस्वी, विद्वान साईभक्तांनी श्री साई आज्ञेने करायचे आहे. मी फक्त श्री साईगायत्री मंत्राबाबत माहिती वाचक-साईभक्तांसाठी सविनयतेने ह्या लेखात सादर केली आहे. श्री साई गायत्री मंत्र हा शास्त्रशुद्ध असावा. श्री. गायत्री मंत्र हा मंत्रांचा बादशाहा आहे. मंत्रांचा शहेनशहा आहे. यास्तव शास्त्र शुद्धता पहाणे आवश्यक आहे केवळ भावना विवशतेने मंत्र निर्मिती करू नये. श्री साईनाथ आज लाखखो, करोडो भक्तांचे आराध्य दैवत आहे. यास्तव सर्वमान्य, विद्वतमान्य व साईभक्त मान्य असा शास्त्र शुद्ध श्री साई गायत्री मंत्राची रचना करणे अत्यावश्यक आहे. श्री साईभक्त व साधकांचा तो महान साई-गायत्री मंत्र सिद्ध-चिंतामणी ठरेल.

जय साईराम । जय साईशाम.

श्रद्धा आणि सबूरी

— प्रा. गिरीश जोशी
घाटकोपर मुंबई

साईबाबांच्या भक्तांना ह्या वरील शब्दातील सामर्थ्याची कल्पना आहेच. बाबांच्या शिकवणुकीचा हा गाभाच आहे. ह्या दोन शब्दांच्या प्रभावाने संबंध जीवनाला निश्चितपणे एक वेगळे वळण मिळू शकते.

मनुष्य हा नियतीच्या हातातील एक कळसूत्री बाहुले आहे. नियतीच्या इच्छेप्रमाणे त्याचे आयुष्य आकारत जाते. सागरातील एका लाटेने ज्याप्रमाणे दोन ओंडके एकत्र

येतात व दुसऱ्या लाटेने दूर होतात त्याप्रमाणे योगायोगाने भरलेले हे मानवी आयुष्य, अतिशय चंचल, अतर्क्य व अनाकलनीय असे हे जीवन स्थिर, सुबक, सुसह्य, तर्क्य आणि आकलनीय केवळ सत् श्रद्धेने होऊ शकते. सत् श्रद्धा हे मानवी जीवनाचे एक आवश्यक अंग आहे. प्रयत्नपूर्वक जीवनमार्गक्रमण करीत असताना श्रद्धेच्या आधारानेच आपण तिला सुलभ करू शकत असतो. श्रद्धेतूनच स्थिरतेचा उदय होतो. विनिततेचा जन्म होतो. श्रद्धा मग ती बुद्धीवर असो वा भक्तीवर असो, तर्कावर असो वा मनगटाच्या ताकदीवर असो त्याविना जीवनाला पूर्णत्व येत नाही.

प्रारंभी अशक्य असे वाटणारे कार्य श्रद्धा बळावरच यशस्वी होऊ शकते. खिलजीच्या स्वान्यानी खिळखिळा झालेला महाराष्ट्र देश वारकरी पंथामुळे धर्मजागृत होउन एका श्रद्धेने तगू शकला. खुद वारकरी संप्रदायातही त्याकाळी तुकारामानंतर नाव घेण्याइतका मोठा संत झाला नसला तरी सर्वसामान्य माणसांनीच तो पंथ व समाज जागविला आणि जागविला. 'मुखी नाम हाती मोक्ष' अशी शिकवण देत देत, प्रपंचाचा त्याग न करता, अंगीकृत करत्ये न टाळता जर आस्तिक बुद्धीने हरीस्मरण केले तर हा भवसागर आपण निश्चितपणे पार करू शकतो ही जाण त्यांनी निर्माण केली. प्रवृत्ती व निवृत्तीची सांगड घातली.

अज्ञानी, अशिक्षित, अर्धपोटी जनतेला हाताशी धरून बलाढ्य बादशाहांना शिवाजी महाराजांनी नमविले. एकट्या शिवाजीला विशेषतः प्रारंभी द्रव्यबळ नसताना हे कार्य करणे अतिशय अवघड होते. परंतु त्यांना त्यांच्यावर आणि स्वराज्यावर श्रद्धा ठेवणारी जी माणसे भेटली त्यातून स्वराज्याचे एक स्वप्र साकार झाले. प्रत्यक्षात आले.

ज्यांच्या साप्राज्यावरचा सूर्य कधीही मावळत नाही अशा बलाढ्य ब्रिटीशशाहीलाही गांधींजींनी आपल्या असंख्य अनुयायांच्या सहाय्याने, सत्याग्रहाच्या लढ्याने नमविले. बेचाळिसच्या सोनेरी दिवसांत प्रत्येक भारतवासी एका भव्य दिव्य कटरचनेने भारून गेला होता. नेत्यांच्या आदेशाला त्याने श्रद्धापूर्वक साथ केली. म्हणूनच तो लढा यशस्वी होऊ शकला. आपल्याला स्वातंत्र्य प्राप्त झाले.

सर्वसामान्य मानवी आयुष्यातही असे अनेक प्रसंग येतात की आपल्याला काही वेळा नेमके काय करायचे हे सुचत नाही. आपत्ती ह्या एकदम अचानकच येतात. पण त्या ओलांडायला जर श्रद्धाबळ आपल्याकडे असेल तर त्या आपण सुखेनैव पार करू शकतो. पर्वताएवढे दुःख असलेल्या संसारात हे दुःखरूपी पहाड ओलांडायला मदत करते ती श्रद्धाच. 'जगी सर्व सुखी असा कोण आहे?' ह्याचे उत्तर सामान्यतः नकारार्थीच येते. जरी सुख व दुःख हे मानण्यावर असले तरी सुख व दुःख भोगताना मनाची संतुलित अवस्था श्रद्धा निर्माण करते. सुखाने फुगून न जाता व दुःखाने खचून न जाता सारासारपणे जीवनाला सामेरे जाण्याची शिकवण श्रद्धाच मानवी मनात निर्माण करते. श्रद्धा मग ती सगुणावर असो वा निर्गुणावर असो, तर्कावर असो वा भावनेवर असो आपल्याला सांगते की आपल्यापेक्षा ह्या विश्वात अशी एक कोणतीतरी शक्ती आहे की ती सर्वव्यापी परिपूर्ण आणि सवापिक्षा दशांगुळे मोठी आहे. श्रद्धा निर्गुणाला साकार करते व मानवी मनाला विसावा देते. सांसारिक आपत्तीनी ग्रासलेल्या मूनाला शीतलता,

शांतता देते. सगुणाद्वारे निर्गुणाचीच शिकवण देते. रक्ताची नातीगोती, समाज, माझेपण जे केवळ दुःखालाच जन्म देते, त्या सर्वांतून श्रद्धा मानवाला तारते. पाण्यावरील बुडबुड्याप्रमाणे असणाऱ्या ह्या नाशिवंत जगतात श्रद्धेने सुसह्याता येते पण श्रद्धेचे फळ ताबडतोब मिळावे ही ही अपेक्षा बाळगणे व्यर्थ.

श्रद्धेला उत्कटता हवी. रामकृष्ण सांगतात की पाण्यात बुडालेला मनुष्य मोकळा श्वास घेण्यासाठी ज्या तीव्रतेने धडपडतो तेवढी तीव्रता व उत्कटता श्रद्धेत असावी. केवळ स्वतःच्या वैयक्तिक स्वार्थासाठी वा दुसऱ्याच्या अहितासाठी नवस करून इच्छित फल प्राप्त करण्यास धडपडणे हे योग्य नव्हे. श्रद्धेच्या ठायी अनन्यता हवी. ज्ञानेश्वर जसे सांगतात की मेणाची बाहुली समुद्रात बुडविली की तिचे वेगळे असे अस्तित्व उरत नाही. तेवढी दृढ सामीप्यता श्रद्धेत असावी. गंगेत लाटा असतात पण लाटेत सर्व गंगा नसते. त्याप्रमाणे मीपणाला थारा न देता श्रद्धापूर्वक अंतःकरणाने जर आपण आपले कर्तव्यकर्म केले तर निश्चितपणे 'योगक्षेमम् वहामि अहम्' हा अनुभव श्रद्धा आपल्याला देते. पण तेथे पी हळद अनु हो गोरी ही अपेक्षा बाळगणे चुकीचे.

बाजारातून कोणतीही गोष्ट खरेदी करताना आपण ती खरेदी किती काळजीपूर्वक करत असतो. जशी काय ती आपल्याला सबंध आयुष्यभरच पुरणार असते. सर्वसामान्य गोष्टींबाबत जर आपला हा चिकित्सक दृष्टीकोन असतो तर तो परमेश्वर जरी आशुतोष असला तरी श्रद्धेची सत्यता पारखल्याशिवाय कसा प्रसन्न होईल? त्यासाठी सबूरी आवश्यक असते. त्यासाठी जप, तप, अनुष्ठान, कर्मकांड यांचे स्तोम अनावश्यक असते. निर्मळ मनाने, एकाग्रतेने आणि लीनतेने जर त्या सर्वसाक्षित्वाला आपण सामोरे गेलो तरच तो आपला होतो, किंबुना आपण आणि तो असा भेद न उरता मी-तूपण विलयाला जाते व 'भक्त तोचि भक्त' ही प्रचीती येते.

श्रद्धेने पांगळे न बनता सबूरीने धैयनि आलेल्या प्रसंगाला तोंड देत श्रद्धेच्याच बळावर आयुष्याची वाटचाल करणे हाच परमधर्म. प्रत्येक गोष्ट नवीन शिकत असतानाचे होणारे कष्ट व ती गोष्ट आकलनाने सवयांची झाल्यावर त्यातील जाणवणारी सहजता आपण लक्षात घेतली पाहिजे. बाळपणी अक्षरे गिरविताना, एकेक अक्षर सुटेपणाने स्वतंत्रपणे लिहायला आले म्हणजे अत्यानंद होतो. त्यासाठी घेतलेल्या कष्टांची जाणीव उरत नाही व त्यानंतर कितीही वेगाने आपण लिहू शकतो, पण प्रथमतःच जर ती गिरविण्याचा कंटाळा केला तर लिहिता येणे अशक्य.

त्याचप्रमाणे मनाची शांती ढळू न देता, श्रद्धा व सबूरी हे दोन शब्द घ्यानात ठेवून, मी माझे, हे पार दवडून जर आपण आयुष्याला सामोरे गेलो तर तो 'परमसखा' 'ये यथा मां प्रपद्यन्ते तां तथैव भजामि अहम्' ह्या वचनाची ग्वाही देतो व 'न मे भक्तः प्रणश्यति' हा अनुभव देतो.

स्वतः बाबाही ह्या विषयी आपल्याला सांगतात की प्रथमतः त्यांच्या गुरूने त्यांच्याकडे देन पैशांची दक्षिणा मागितली होती व ते दोन पैसे म्हणजे निष्ठा (श्रद्धा) व सबूरी ते त्यांनी केवळ त्यांना समर्पित केले होते. त्यामुळे ते त्यांच्यावर प्रसन्न झाले बाबा म्हणतात,

धैर्य तीच गे बाई सबूरी । सांडू नको तिजला दूरी
पडतां केव्हांही जडभारी । हीच परपारी नेईल ॥ ५३ ॥
पुरुषांचे पौरुष ती ही सबूरी । पाप ताप दैन्यता निवारी ।
युक्तिप्रयुक्ती आपत्ति वारी । बाजूस सारी भय भीती ॥ ५४ ॥
सबूरी सदगुणाची खाणी । सद्विचाररायाची हे राणी ।
निष्ठा आणि ही सख्ता बहिणी । जीव प्राण दोर्धीसी ॥ ५५ ॥
सबूरीवीण मनुष्यप्राणी । स्थिती तयाची दैन्यवाणी ।
पंडित असो का मोठा सदगुणी । व्यर्थ जिणे हिजवीण ॥ ५६ ॥

श्री साईसच्चरित अध्याय १९

गाबांच्या भक्तांनाही ह्याबाबत अनेक अनुभव आले व येतात.

असावे निर्मळ श्रद्धाबळ । वदी प्रजेचे बळ प्रबळ ।
सबूरीची जोड अढळ । परमार्थ सबळ तयाचा ॥ १९२ ॥

श्री साईसच्चरित अध्याय २३

हे तत्व लक्षात घेऊन जे भक्ती करतात त्यांना गुरुप्रेम अवश्यमेव मिळते.
ह्या दृढ विश्वासानेच नारायणरावांनी आपल्या मित्राला वृश्चिकदंश झाल्यानंतर बाबांच्या
छ्भीसमोर लावलेल्या उदबत्तीची रक्षा आयत्यावेळी उदी न सापडल्यामुळे ती उदीच आहे
असे मानून लावली व साईनाममंत्राचा जप केला त्यायोगे त्यांची वेदना शमली.
नानासाहेब चांदोरकरांच्या कन्येला असह्य प्रसूतीव्यथा होत असता रामगीरबुवाच्या
हस्ते उदी व आरती पाठवून तिचे क्लेश बाबांनी दूर केले.

कासवी जसे केवळ निजदृष्टीने आपल्या पिलांचे रक्षण करते त्याचप्रमाणे श्रद्धा व
सबूरीने वागल्याने परमेश्वर भक्ताचे मनेस्थित पूर्ण करतो. वक्ता जरी साक्षात बृहस्पती
असला तरी अंध व्यक्तिला हत्तीचे वर्णन ऐकवून त्याला हत्ती कसा दिसतो हे संपूर्णपणे
साकारतेने कळविता येत नाही त्याचप्रमाणे श्रद्धा आणि सबूरीच्या विवेचनाबाबतही म्हणावेसे
वाटते की ती प्रत्यक्ष अनुभवावीच लागते.

म्हणूनि श्रोत्यांस हीच प्रार्थना । करूनि साईप्रति वंदना ।
आपणाचि आपुला अनुभव घ्यावा । इतुकेचि माना भव्दच ॥ २२ ॥

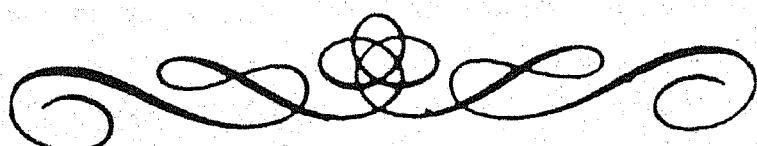
येथें नाहीं तकाचि काम । पूज्यभाव व्हावा प्रकार ।

नलगे बुद्धिचापल्योक्रम । पाहिजे परम श्रद्धाळु ॥ २२९ ॥

श्रद्धाविहीन केवळ तार्किक । वादोन्मुख आणि चिकित्सक ।

तमा न संत ज्ञान संम्यक । शुद्ध भाविक ते पाहिजे ॥ २२९ ॥

श्री साईसच्चरित अध्याय ३५

श्रीबाबांचा लाडका सूरदास

— सौ. उषा अधिकारी
सावित्री सदन, वंदर रोड,
मु.पो. रत्नागिरी जि. सिंधुदुर्ग

श्रीबाबा शिरडीत आले. थोडे स्थीरस्थावर झाले. गोरगरिखांना मोफत औषधोपचार करू लागले. लोकांचे आजार बरे झाले. श्रीबाबांचे चमत्कार पाहून श्रीबाबा हे साधे हकीम नसून प्रत्यक्ष अवतार आहेत हे लोकांना पटू लागले. श्रीबाबांची कीर्ती दूरवर पसरू लागली. नाशिक जिल्ह्यात सिन्हर नजिक असलेल्या खेड्यात डोऱ्यांची साथ आली. या साथीत खूप मुले माणसे सापडली पण लक्ष्मण आवाजी आवारे नावाचा एक मुलगा या साथीत सापडून त्याला जो त्रास झाला त्याला तोडच नाही. त्याच्या डोऱ्यातून अखंड पाणी गळे. असह्य वेदनांनी तो व्याकुळ होई. त्याची आई गरीब बापडी. लोक सांगतील ती औषधे करीत होती पण उपयोग होत नव्हता. होता होता दिव्याचा व सूर्यप्रकाशही दिसेना. आता काय करावे! गरीब माऊलीला आपल्या एकुलत्या एक लेकराचे कसे होणार ही काळजी पडली. पण ज्या ईश्वराला दीनदुबव्यांची काळजी आहे तो कुणाच्या तरी रूपाने योग्य सल्ला देतोच. एका गृहस्थाने त्या बाईला मुलाला घेऊन शिरडीस जायला सांगितले. “सध्या शिरडीत एक अवलीया वास करून आहे, तो उत्तमप्रकारे औषधोपचार करतो किंवा त्याच्या उदीने आणि कृपा प्रसादाने कोणताही आजार वरा होतो तेव्हा प्रयत्न करायला काय हरकत आहे?” असे तो म्हणाला. इतके उपाय झाले तेव्हा हा पण करून पहावा म्हणून ती बाई आपल्या मुलासह शिरडीस आली. त्यावेळेला सभामंडपाचे काम सुरु होते. वार गुरुवार होता. श्रीबाबांचा दरबार गच्छ भरून गेला होता. व्याकुळ झालेल्या मुलाने श्रीबाबांच्या परमकोमल पायावर डोळे टेकले. त्याच्या अंधे डोऱ्यातून श्रीबाबांच्या पायावर अश्रूंचा अभिषेक झाला. श्रीबाबांनी त्याचे मस्तक प्रेमाने थोपटले व अल्ला अच्छा करेगा म्हणून आशीर्वादही दिला. श्रीबाबांनी त्याच्या मस्तकावर हात ठेवताच त्याचा डोऱ्याचा ठणका कमी झाला. पाणीही गळायचे थांबले. त्यामुळे भक्तीभावाने तो दर गुरुवारी शिरडीस जाऊ लागला आणि श्रीबाबांना ‘आई’ म्हणून हाक मारू लागला. मनापासून भक्ती सुरु झाल्याने त्याला प्रकाशाची थोडी तिरीपही दिसू लागली.

काही दिवस गेले आणि कुणीतरी त्याच्या आईच्या मनात विकल्प निर्माण केला. सदर गृहस्थ म्हणाला, “अग वेडे, डॉक्टरकडे जायचं सोडून त्या फकिराच्या नादी कशाला लागलात? सहा महिने हा तिकडे जा ये करतोय. काही फरक आहे का? अग अशा नुसत्या दर्शनाने त्याचे डोळे बरे झाले असते तर या नगर जिल्ह्यातच नव्हे तर इतर ठिकाणीही कुणी आंधळे राहिले नसते. तेव्हा तू त्या फकीराचा नाद सोड आणि मुंबईला जे.जे. हॉस्पिटलमध्ये नेऊन त्याला दाखव” भोऱ्या बाईला हे पटले. मुलाच्या मनात नसतानाही ती त्याला घेऊन जे.जे. हॉस्पिटलला गेली. ही दोघे जायला

निघाली तेंव्हा त्या मुलाच्या अंगावर मोठे मोठे फोड उठले. त्याला त्याच्या वेदना झाल्या आपण चुकतोय हे पटले पण आईपुढे त्याचे काही चालेना. मुकाट्याने तो डॉक्टरांना सामोरा गेला. त्यांनी एक तासभर त्याची कसून तपासणी केली पण याला कधीही दृष्टी येणार नाही असा निष्कर्ष सांगितला. मायमाऊलीला फार वाईट वाटले. मुलाला घेऊन ती घरी आली. लक्ष्मणाता मात्र काही वाटले नाही. त्याने मनाशी निश्चय केला की आता कुणी काही सांगितले तरी श्रीबाबांचे चरण सोडून कुठेही जायचे नाही. मग दृष्टी येवो अगर कायमची जावो. मनाशी निश्चय झाल्यावर अंमलात आणायला किती उशीर? तो आता एकटाच शिरडीत आला. सारखा श्रीबाबांच्या जवळपास राही. माधुकरी मागून त्यावर पोट भरी. श्रीबाबाही त्याला काहीना काही देत असत. आपले बाबा आपले परमदैवत आहे तेच आपल्याला बरे करतील आज ना उद्या आपणाला दिसू लागेल हा त्याचा विश्वास होता म्हणून तो बाबांच्या पुढे सावलीसारखा फिरे. बाबा, बाबा हा ध्यास त्याने घेतला होता. श्रीबाबांना आपण एकदा प्रत्यक्ष डोळे भरून कधी पाहू असे त्याला झाले होते. औषध काही नव्हते. एक बाबांचा अखंड सहवास आणि बाबांनी तोंड धुऊन पडलेले पाणी घेऊन डोळ्यांना लावणे हा उपाय चालू होता. एक महिना असे करताच थोडे थोडे दिसू लागले. आता तर श्रीबाबांवरचा विश्वास अधिकच वाढला. श्रीबाबा एक दिवसाआड चावडीत जात असत. एका सायंकाळी भक्तगण बरेच जमलेले होते त्यात लक्ष्मणही होता. श्रीबाबांनी त्याला पाहिले ते उठले त्याच्याजवळ गेले आणि त्याच्या छातीवर दोन्ही हातांनी जोशात थाप मारली. लोकांना बाबा हे काय करताहेत ते कळेना पण तो क्षण लक्ष्मणाच्या भाग्याचा होता. त्याचे सगळे जीवन उजळून टाकणारा होता. बाबांची थाप छातीवर पडली मात्र लक्ष्मणला खच्छ दिसू लागले. श्रीबाबांची मनोहारी, उंचीपुरी देखणी मूर्ती पहाताच त्याचा आनंद गगनात मावेना. अष्ट सात्विक भाव जागृत होऊन डोळ्यातून अखंड अश्रुधारा वाहू लागल्या. श्रीबाबांच्या परमकोमल चरणाला मिठी मारताच त्याला अखंड अपूर्व शांतीचा लाभ झाला. श्रीबाबांचा आशीर्वाद, त्यांची कृपा यामुळेच आपणाला दृष्टीचा लाभ झाला या विचाराने तो मनोमन बाबांना परमेश्वर मानू लागला.

त्याला दृष्टी आल्यावर लोकांनी पुन्हा आपल्या आईकडे जायचा सल्ला दिला पण त्याने तो मानला नाही. श्रीबाबाच आपली आई आहे, जीवनभरचा तोच एकमेव आधार आहे त्यांना सोडून कुठेही कधीही जाणार नाही असे त्याने निकून सांगितले. उलट दृष्टी आल्यावर पंपावर पाणी उपसायचे काम तो करू लागला. कुणीही काही काम सांगो हा कधीच नाही म्हणत नसे. श्रीबाबांच्या नावाने भक्तगण पार्सल पाठवीत त्यांची ने-आण करण्याचे काम तो आनंदाने करी. हे करताना तो कुणाचीही मदत घेत नसे. जे कुणी काही देईल त्यावर तो आपला उदरनिर्वाह करी. तो पूर्वी आंघळा असल्याने लोक त्याला सूरदास या नावाने हाक मारीत.

तो रोज भक्तीभावाने, श्रद्धेने श्रीबाबांची प्रार्थना करी. ही प्रार्थना करण्यात हेतु जरूर असे. पण तो काहीही न मागण्याचा. उलट मनात एवढेच म्हणायचे की असाच श्रीबाबांचा

नित्य सहवास लाभू दे आणि असेच प्रेम मिळावे ही मागणी असे.

सूरदास गरीब होता. साधा भोळा होता. श्रीबाबांच्या कृपेने दृष्टी आली तरी तो शेफारून गेला नाही. हलकीसलकी कामे त्याने हसतमुखाने केली. श्रीबाबा त्याची भक्ती जाणून होते. एकांतात तो आपली भजने आळवून म्हणतो हे श्रीबाबा जाणून होते. त्याचे कष्ट, त्याची वागणूक यावर श्रीबाबा खूष होते. त्यांची समाधी होईपर्यंत त्यांनी त्याला अपूर्व प्रेमाने सतत आपल्या सान्निध्यान ठेऊन परमेश्वराचा अखंड सहवास त्याला दिलाच त्यावर अकृत्रिम प्रेम केले आणि त्याला भक्तश्रेष्ठ मंडळीत वरच्या दर्जावर नेऊन बसवले. आणि 'माझा जो जाहला काया वाचा मनी तयाचा मी ऋणी सर्वकाळ' ही उक्ती सार्थक रुक्न दाखवली. मला असे म्हणावसं वाटतं की —

"धन्य साईदास नित्य गीत गाई प्रभु साईराम प्रियतम आई

नितांत तयाची श्रद्धा जाणुनी प्रभु साई त्यासी जवळी घेई॥

गोळे

बाबांची वीट

डॉ. सुमन खानवीलकर
बाबू पूना रोड
लोणावळा (पश्चिम)

वीट छोटासा शब्द आहे. पण त्याची महती मोठी आहे. अ हं! घावरण्याचे कारण नाही. आपण पाहूया तर खेरे कोणती कोणती महती आहे ती.

हे पहा एकवीत दीड वीत लांबी ६ ते ८ बोटे रुंद चार ते पाच बोटे उंचीची ही वस्तू साध्या माती पासून बनवलेली एका अडाणी कुंभाराने नंतर तिला जाळली भाताच्या कोंड्यात असा हिचा जन्म झालेला.

हिचा उपयोग, घरे, देवळे, तलाव थडगी समाधी बांधण्यासाठी केला जातो. हिच्यावर जेवणसुद्धा शिजवले जाते. स्वतः जळते पण दुसऱ्याला आश्रय देते. म्हणून काही बाबा तुम्ही हिला तुमच्या सहवासाचा लाभ दिलात. कारण तुमच्या सहवासाचा लाभ घेणारात हिचा मोठा वाटा आहे. रात्रभर झोपताना ती तुमच्या उशाशी असायची. बाबा काहे एवढे प्रेम करत होता. तुम्ही तिच्यावर सांगाल कां मला?

अग बेडे पोरी ती माझी स्कूर्टीदायीनी होती. तिलाच विचार ती सांगेल तुला सारे!

काय तरीच काय बाबा सांगता. हे बघा हसलात असेच करता नेहमी. वीट आणि ती कधी कुणाशी बोलली आहे का?

बोलेल बेटा बोलेल विचारून तर पहा.

अग तुला काय वाटले मी बोलणार नाही. छे बाबांच्या सहवासात राहून मला इतकी शक्ती प्राप्त झाली नसती तर नवल! हे बघ बाराची आरती होतेना तेंव्हा बघ जाऊन द्वारकामाईत आरती सुरु झाली की इकडे घंटा नाद सुरु होतो नि लगेच तेथे असलेला कुत्रा वर तोंड करून भुंकू लागतो. कोणी सांगितले त्याला आरती सुरु झाली म्हणून पण बाबांना मानवंदना देत असतो तो. हो ग हो मीपण बरेच वेळा हे पाहिले आहे द्वारकामाईत.

हे बघ मला बाबांकडे येऊन बरीच वर्षे झाली. जन्म झाला कोणा कुंभाराकडे उद्धार झाला बाबांकडे. एका महात्याने मला हाता घेतली, आणि त्याचा शिष्य जो तुमचा आवडता त्याच्या अंगावर मला फेकली व त्याने मला जवळ केली त्याचा सहवास मी उपभोगत असतानाचा आनंद कसा सांगू? वर्णन करताच येत नाही मला. पण तुला एक गुपीत सांगते या मोठ्या देहापेक्षा माझ्या नावात फार मोठे रहस्य आहे. ते रहस्य सर्वांना माहित व्हावे यासाठी माझा साईनाथ सतत मला जवळ ठेवत असे.

इकडे बघ तुझे लक्ष बाबांकडे. मी बोलते ते नीट ऐक. वीट याचा दुसरा अर्थ असा की नकोसे होणे, नको नको वाटणे, मनाला कंटाळा येणे, एकाद्या गोष्टीची उबग येणे, कीळस येणे, डोऱ्यासमोर नको वाटणे, मन तृप्त झाले तरी कधी परत परत घ्यावे लागते तेंव्हा कंटाळा येणे नको वाटणे आसक्ती सुटणे.

आता हा शब्द कुठे वापरला तर योग्य होईल? जीवन सुखी होईल? पाहूया तुम्ही या संसारी जीवनात इतके रमून गेला आहात की या शब्दाची तुम्हाला आठवणच नाही नि आठवण झाली तरी नको तेथे होते. संसाराच्या हावेमुळे संसारामुळे नव्हे माणूस परमार्थाला मुक्तो संसारातल्या गोष्टीचा वीट येत नाही. वासनांचा वीट येत नाही. लोकनिंदा, व्यसन यांचा वीट येत नाही. त्यामुळे माणूस या संसारात अडकून पडतो. आणि परत परत जन्म मरणाच्या फेन्यांत अडकतो. जन्म मरणाच्या फेन्याचा सुद्धा वीट यायला पाहिजे तेंव्हाच माणूस तो चुकविण्यासाठी काय करायला हवे ते करू शकेल. पण माणसाला कथा कीर्तनाचा, नामस्मरणाचा, आदरातिथ्याचा, साधू संतांचा सत् संगतीचा वीट येतो पण लाचलुचपत, खोट्यानाट्या गोष्टी यांचा वीट येत नाही हे सारे माणसांचे जीपे बाबांनी पाहिले व या शब्दाची आठवण करून भक्तांना शहाणे करण्यापेक्षा आपल्या जवळ या नावाची वस्तू जवळ ठेवावी. तिला इतके जपावे की लोकांनी मला विचारावे. पण छे माणसच ती. संसारी सुख मागण्यात गुंग झालेली. शेवट पर्यंत याचा अर्थ काय कोणीच विचारले नाही. शेवटी मी फुटले. बाबा रडले का? अरे जीवानों बाबा विटेच्या तुकड्याच्या विरहाने रडले नाहींत रे ते तुमच्या अज्ञानी वृतीला रडले. त्यांच्या गुरुने दिली होती याचा अर्थ साईशाला षढरिपूचा वीट आहे. हे जगाला समजावे.

बाबा उषाला का घेऊन झोपत होते तुला ते तरी ऐकू दे मला

त्याचा अर्थ देहाचा मुख्य भाग डोके त्यात सर्वांना आज्ञा करणारे मेंदू बाबा, तेंव्हा त्याच्यात ठासून भरला पाहिजे संसारी मायेचा, षढरिपूचा वीट. येथे थोडीसुद्धा चलबिचल होता उपयोगाची नाही. अरे या संसारी जीवनाला इतके वीटा की संसारी जीवनातली कर्तव्ये निस्वार्थ बुद्धीने केली जातील अर्थात षढरिपूवर, मायेवर, वासनांवर विजय

मिळवाल त्या संसारातल्या मायेचा वीट उश्याला घेऊन प्रभूनाम स्मरणात निर्धारित रहा.

वीट हा शब्द छोटा असला तरी तो तुम्हाला परमेश्वरापर्यंत नेवून पोचवू शकणारा आहे. मी लहान तोंडी मोठा घास घेऊन तुम्हां माणसांना सांगू शकले. कारण त्या महात्म्याचा सहवास, सहवासामुळे मला सरे मानू लागले नि जपणूक होऊ लागली, व आज तू मला इतक्या आदराने विचारपूस करत आहेस, तेंव्हा सर्वांनी संतसंगात रहावे.

याचे उदाहरण देवळाच्या पायरीला म्हणजे त्या दगडाला नमस्कार करतात मग देवाला नमस्कार करतात, तुळ्स साधे छोटेसे झाड पण त्याची पूजा करून नमस्कार करतात. कारण देवाची आवडती, धूळ जी कधी वाच्याने उडाली तरी झटकून टाकतो. तीचाच अंश संतांच्या चरणकमलाचे रज ते भावी लावतो. अभिषेक केलेले पाणी तीर्थ म्हणून सन्माननीय होते. असा आहे सहवासाचा परिणाम. तेंव्हा प्रत्येकाने आयुष्याचे सार्थक करण्यासाठी नेहमी सत्संगती धरावी की आपोआप संसारी जीवनाचा या अशाश्वत जगाचा वीट येतो नि आपल्या जन्माचे सार्थक होते.

खेरे आहे बाई तुझे म्हणणे पटले ग पण कळत नाहीं पण प्रयत्न जरूर करणार.

बाबा तुम्ही कधीही बघा हासता. बाबा वीटेला इतके ज्ञान, भाग्य दिलेत. तेंव्हा आम्ही तुमच्या लेकरांनी काय करावे ही माया तर फारच सतावते बघा.

अग तुम्हाला माझ्याकडे यायचे म्हणजे परब्रह्माकडे यायचे ना मग प्रथम स्वार्थाचा वीट येऊ द्या, ते षढरिपू, वाईट विचारांचा, अहंपणाचा, संसारी प्रेमाचा, हावेचा वीट येऊ द्या. दुर्वसिनांचा वीट येऊ द्या मग आपोआप तुम्ही साईचे व्हाल तुमचे मन या सान्या संसारी विश्वाला वीटले कीं आपोआप तुमचा देह, मन शुद्ध होऊ लागेल मनाला शांती मिळेल आणि खन्या सुखाची आस उत्पन्न होईल.

बाबा किती प्रेमल आहांत तुम्ही. खरंच दयेचा सागर तुम्हाला ते योग्यच आहे. तुमचे व्हायचे तर काही गोष्टींचा त्याग करायला हवा व काही गोष्टी स्वीकारायला पाहिजेत. पटले नाथा तुमच्या कृपेचा हात असाच सदा डोक्यावर असू दे. ॐ शांती ॐ शांती ॐ शांती श्री सदगुरु साईनाथाय नम:

ठेवा आता शीरी माझ्या कृपेचा करपंजर

शोक चिंता निवारावी सुमन ही तव कीकर

प.पू. श्री. दासगणू यांचे कवित्व आहे —

बाबांची वीट

बाबा तुमची ती वीट

मार्ग दावीते हो नीट

भक्ती करिते हो धीट

आणीते की हो संसाराचा वीट

काढीते जन्मजन्मांतरीचा कीट

चुकवीते जन्ममरणाची किट कीट

चाल म्हणते परमार्थाची वाट

म्हणे श्रद्धा सबूरीचा हात धर तू नीट

सांग अनाठायी करू नको वटवट

भक्ती रस तू पिकूनी घे नीट

सुमनचा मार्ग केला तिने नीट

षढरिपूचा आलासे वीट

साईनाथा पापाची होऊ दे घट

मुखी लाव आत्मानंदाचा घट